

องค์กรการฝึกหัดครู

องค์กรการฝึกหัดครู (Teacher Training Organization) หมายถึง หน่วยงานทางการศึกษา ซึ่งทำหน้าที่วางแผน ควบคุม ดูแล ส่งเสริม การบริหารจัดการการฝึกหัดครูให้เป็นไปตามปรัชญาการศึกษาของประเทศ และตรงตามปรัชญาการฝึกหัดครู เพื่อให้ได้ผลผลิตครูที่มีคุณภาพ

การฝึกหัดครูไทยในอดีต

การฝึกหัดครูไทยเริ่มต้นมาพร้อมๆ กับการจัดตั้งกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเมื่อแรกตั้งเรียกว่า “กระทรวงธรรมการ” ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2435 หลังจากนั้นประมาณ 6 เดือนครึ่ง คือวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2435 ได้ตั้ง โรงเรียนฝึกหัดครูแห่งแรก¹ ขึ้น เรียกกันตอนนั้นว่า **โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์** ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา การฝึกหัดครูไทยได้เจริญก้าวหน้ามาตามลำดับ และเปลี่ยนแปลงไปมาก ทั้งด้านหลักสูตร การเรียนการสอน อาคารสถานที่และบุคลากร ก่อน พ.ศ. 2497 โรงเรียนฝึกหัดครูทั้งหมดอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกองการฝึกหัดครู กรมวิสามัญศึกษา หลังจากนั้นกรมการฝึกหัดครูกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้บริหารจัดการ ความเปลี่ยนแปลงของการฝึกหัดครูที่เห็นได้ชัดคือ หลังจากตั้งกรมการฝึกหัดครูขึ้นตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2497 แล้ว ได้แก่

1. ยุบเลิกโรงเรียนฝึกหัดครูขนาดเล็กที่ไม่สามารถพัฒนาได้บางโรง
2. ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูใหม่เพิ่มขึ้นทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค
3. เปลี่ยนหลักสูตร **ประกาศนียบัตรครูประถม** (ป.ป.) ซึ่งมีเวลาเรียน 3 ปี เป็นหลักสูตร **ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา** (ป.กศ.) มีเวลาเรียนเพียง 2 ปี และเปลี่ยนหลักสูตร **ประกาศนียบัตรครูมัธยม** (ป.ม.) เป็น **ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาขั้นสูง** (ป.กศ.สูง) ซึ่งมีเวลาเรียน 2 ปีเท่ากัน ทำให้การฝึกหัดครูมีเวลาเรียนตามหลักสูตรเพียง 4 ปี ทั้งๆ ที่ต้องเรียนทั้งวิชาการ และวิชาครู รวมทั้งการฝึกงานหรือฝึกสอนด้วย หลักสูตรการฝึกหัดครูเดิมนั้น นักเรียนฝึกหัดครูมีเวลาเรียนทั้งหมด 5 ปี
4. รับนักเรียนฝึกหัดครูจำนวนมากขึ้นทั้งภาคปกติและภาคค่ำ ตามนโยบายของกรมการฝึกหัดครูสมัยนั้นด้วยเหตุผลที่ว่าเพื่อผลิตครูให้เพียงพอกับความต้องการ โดยตั้งเป้าไว้ว่า “ถ้าครูที่สอนตามโรงเรียนในเมืองเต็มแล้ว ครูที่เหลือจะล้นไปสู่ชนบทห่างไกล”
5. จัดโรงเรียนฝึกหัดครูทุกโรงเป็นสหศึกษา และยกเลิกโรงเรียนประจำทั้งหมด
6. จัดหาสถานที่ สร้างอาคารเรียน และบรรจุบุคลากรเพิ่มเติม

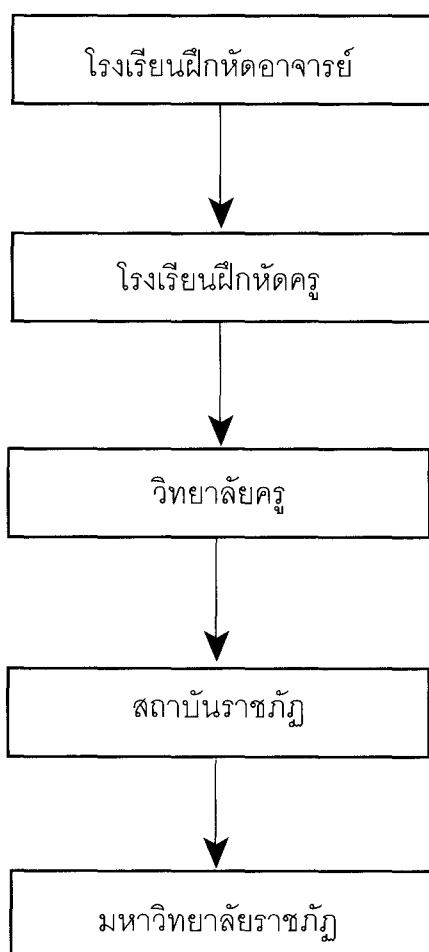
¹วรวีทย์ วคินสรการ. “โรงเรียนฝึกหัดครู,” *สารานุกรมศึกษาศาสตร์*. 2 : 147 - 151.

ความเจริญก้าวหน้าของการฝึกหัดครู

ความเจริญก้าวหน้าของการฝึกหัดครูเป็นไปอย่างรวดเร็วมาก ในช่วงระยะเวลาเพียง 20 ปี มีโรงเรียนฝึกหัดครูทั่วประเทศรวม 36 แห่ง (ความตั้งใจของผู้บริหารการฝึกหัดครูสมัยนั้น ต้องการที่จะให้มีโรงเรียนฝึกหัดครูครบทุกจังหวัด) ระยะเวลาหลังโรงเรียนฝึกหัดครูเหล่านั้นได้ยกฐานะเป็น “วิทยาลัยครู” ทั้งหมด ทุกแห่งสอนด้วยหลักสูตรเดียวกัน เมื่อวิทยาลัยครูต่างๆ เจริญก้าวหน้ามีปริมาณมากขึ้นก็ได้เปลี่ยนสถานะเป็น “สถาบัน” คือ

สถาบันราชภัฏ (คำว่า “ราชภัฏ” ได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว) และยังคงขยายตัวต่อไป ตั้งสถาบันราชภัฏใหม่ๆ เพิ่มขึ้นอีก จนมีถึง 41 แห่ง เมื่อได้ดำเนินงานมาถึงจุดอ้อมตัวจุดหนึ่ง สถาบันราชภัฏทั้งหลายรู้สึกว่าคุณไม่ใช่สถาบันหลักในการผลิตครูต่อไปอีกแล้ว จึงได้ขยายตัวเปิดสอนวิชาการสาขาต่างๆ เพิ่มขึ้นมากมาย ปัจจุบัน (พ.ศ. 2548) มีผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันแห่งนี้ปีละหลายหมื่นคน และตั้งแต่ พ.ศ. 2547 สถาบันแห่งนี้ได้ยกฐานะเป็น **มหาวิทยาลัยราชภัฏ** ไปเรียบร้อยแล้วทุกแห่ง

แผนภูมิแสดงเส้นทางความเจริญก้าวหน้าขององค์กรการผลิตครูไทย (สายหลัก)

การฝึกหัดครูสายรอง

ใน พ.ศ. 2492 กระทรวงศึกษาธิการได้ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง² ขึ้นอีกแห่งหนึ่ง เพื่อเสริมการฝึกหัดครูที่มีอยู่เดิมให้ผลิตครูได้มากขึ้น และโรงเรียนแห่งนี้ได้พัฒนาขึ้นเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษาและมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒในที่สุด นอกจากนี้ยังได้จัดตั้งคณะครุศาสตร์ขึ้นในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้สอนวิชาครูหลักสูตร 1 ปี หลังปริญญาตรีมาก่อน เมื่อจบการศึกษาแล้วได้รับปริญญา อ.บ., ป.ม. และ วท.บ.,ป.ม. เป็นต้น) อีกด้วย เมื่อเริ่มตั้งมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาค (ตั้งแต่ พ.ศ. 2503) ก็ได้มีคณะศึกษาศาสตร์ขึ้นในหลายมหาวิทยาลัย คณะศึกษาศาสตร์ของมหาวิทยาลัยเหล่านั้นจึงเป็นอีกแรงหนึ่งซึ่งช่วยผลิตครูระดับปริญญาให้แก่วงการการศึกษาไทย แต่มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ก็ไม่อาจจะสนองความต้องการของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งต้องการผลิตครูจำนวนมากได้ เพราะทุกมหาวิทยาลัยจำเป็นต้องรักษาคุณภาพของบัณฑิตประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง คณะศึกษาศาสตร์ในมหาวิทยาลัยเหล่านั้นไม่ได้ผลิตแต่บัณฑิตทางครูเท่านั้น แต่ผลิตบัณฑิตให้เป็นนักการศึกษา และนักการบริหารการศึกษาอีกด้วย

ความเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องธรรมดาสามัญของสรรพสิ่ง องค์การการผลิตครูก็เช่นกันย่อมต้องเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาเพื่อให้ทันต่อกระแสโลกาภิวัตน์ การฝึกหัดครูซึ่งเปลี่ยนแปลงไปดังกล่าวแล้วข้างต้นนั้นมีข้อน่าสังเกตหลายประการ

ในเบื้องต้น เนื่องจากการศึกษาของประเทศไทยไม่มีปรัชญาการศึกษาเป็นของไทยเราเอง³ (เฉพาะการศึกษาในระบบโรงเรียนตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา) และตั้งแต่ตั้งกรมการฝึกหัดครูจนกระทั่งวิทยาลัยครูทั้งหลายกลายเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏแล้ว การฝึกหัดครูไทยก็ไม่มีปรัชญาการศึกษา⁴ ด้วยเหตุนี้การจัดการฝึกหัดครูจึงไม่มีทิศทางที่ชัดเจน ผลิตครูไม่ได้ครูได้ แต่ผู้รับจ้างสอนหนังสือ ในวงการครูปัจจุบันจึงมีปัญหาเรื้อรังมากมายดังที่ทราบกันอยู่ทั่วไป

เมื่อไม่มีปรัชญาการศึกษา จุดมุ่งหมายในการฝึกหัดครูก็ตั้งขึ้นเองตามสามัญสำนึกของผู้รับผิดชอบในการบริหารการฝึกหัดครู ครั้นต้องการครูเพิ่มจำนวนมากขึ้นก็คิดเอาเองตามหลักคณิตศาสตร์เบื้องต้นว่า “มีปริมาณเด็กจำนวนเท่านี้ ต้องการครูจำนวนเท่าใดก็รับนักเรียนฝึกหัดครูตามจำนวนที่คิดคำนวณออกมานั้น” เป็นเหตุให้ผู้เข้ามาเรียนในสถาบันฝึกหัดครูมีมาตรฐานการศึกษาต่ำลง ผลผลิตที่ได้จึงมีมาตรฐานต่ำตามลงไปด้วย จนคนทั่วไปพูดติดปากกันในวลีที่ว่า “เรียนอะไรไม่ได้ก็ไปเรียนครูภาคค่ำ” เมื่อครูมีความรู้ไม่ดี จะไปสอนเด็กให้มีความรู้ดีได้อย่างไร **การนำเอาเด็กที่มีความรู้ต่ำกว่ามาตรฐานเข้ามาเรียนในสถาบันฝึกหัดครูนั้นไม่ถูกต้องแน่นอน**

² “ก่อนจะมาเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง” ใน *3 ยุคของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ* (หน้า 7-11).

³ วรวิทย์ วคินสรากร. *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา*. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา, 2544.

⁴ จากรายงานการสัมมนาเรื่องการฝึกหัดครู ของกรมการฝึกหัดครู พ.ศ. 2520 (อัดสำเนา).

ปรัชญาการฝึกหัดครูดั้งเดิม

การฝึกหัดครูรุ่นเก่า (ก่อน พ.ศ. 2497) มีปรัชญาการฝึกหัดครูชัดเจน คือ **ผลิตครูให้สอนนักเรียนได้ทุกวิชา** (ตามหลักสูตร) ครูดีต้องมีความ **รู้ดี สอนดี และปกครองดี** (ปรัชญานี้น่าจะยังใช้ได้จนกระทั่งปัจจุบัน-ผู้เขียน)

แม้ในวงการศึกษปัจจุบันจะมีสื่อการสอนและเทคโนโลยีใหม่ ๆ มากมายใช้มาเสริมช่วยในการสอนของครูได้อย่างดียิ่งเพียงใดก็ตาม **สิ่งเหล่านั้นไม่ใช่ครูของเด็ก** วิชาครูสมัยก่อนสอนไว้ว่า “อย่าใช้อุปกรณ์การสอนแทนครู” เพราะอุปกรณ์การสอนเป็นแต่เพียงเครื่องมือของครู และเครื่องช่วยสอนของครูเท่านั้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงมีพระราชดำรัสในงานวันครูโลกประจำปี 2547 ที่ครูสภา เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม ว่า “การศึกษาที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะมีสถานภาพใดและอยู่แห่งใด ซึ่งในปัจจุบันองค์กรระหว่างประเทศ และองค์กรพัฒนาต่าง ๆ ล้วนสนับสนุนคำขวัญ Education For All หรือการศึกษาเพื่อทุกคน และร่วมกันผลักดันให้การศึกษาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ นอกจากนี้ยังมีความพยายามที่จะพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการปฏิรูปการศึกษาด้านต่าง ๆ ทั่วโลก แต่การที่จะทำให้เป้าหมายทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพดังกล่าวสำเร็จไปได้ ย่อมต้องอาศัย “ครู” เป็นปัจจัยสำคัญ แม้ในปัจจุบันเทคโนโลยีจะก้าวหน้า ข้อมูลข่าวสารไร้พรมแดนแต่ก็ไม่สามารถทดแทนครูได้ เพราะการศึกษาไม่ใช่เพียงการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเท่านั้น แต่สิ่งสำคัญกว่าคือ การฝึกคิด การบ่มนิสัย ให้แต่ละคนสามารถพึ่งพาตนเอง และมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่นซึ่งส่วนนี้ต้องใช้คนสอนเท่านั้น

ยิ่งเทคโนโลยีก้าวหน้าเพียงใดก็ยิ่งต้องการครูที่มีความสามารถมากขึ้นเพียงนั้น ดังนั้นครูต้องพัฒนาตนเองให้รู้เท่าทันโลกจึงจะสามารถอบรมบ่มนิสัยคนในยุคใหม่ได้” (สรุปสั้น ๆ ได้ว่า เทคโนโลยีสมัยใหม่ทดแทนครูไม่ได้ - ผู้เขียน)

ความล้มเหลวของการฝึกหัดครู

ในด้านปริมาณการฝึกหัดครูเจริญก้าวหน้าเป็นอันมาก แต่ถ้าดูด้านคุณภาพค่อนข้างจะไม่ได้ตามที่หวัง (ผู้เขียนคิดว่านั่นคือความล้มเหลว) คุณภาพเป็นนามธรรม เราคงไม่สามารถนำมาตรวจวัดได้ มาวัดได้ เมื่อการฝึกหัดครูที่ดำเนินมาไม่ได้ผลดีดังที่ต้องการ การคิดปฏิรูปการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 จึงคิดปฏิรูปการฝึกหัดครูด้วย และเมื่อประมาณ 7 - 8 ปีผ่านมานี้ มีโครงการหนึ่งเกิดขึ้น คือ โครงการคุรุทายาท⁵ ได้ริเริ่มที่จะให้จัดการผลิตครูในสถาบันราชภัฏ และมหาวิทยาลัยบางแห่ง แต่ในที่สุดก็ล้มเหลวอีก สาเหตุที่สำคัญก็คือ **ฐานเดิมของการฝึกหัดครูได้ล่มสลายไปหมดแล้ว** การที่จะจัดการฝึกหัดครูแบบคุรุทายาทได้ผู้เขียนเห็นว่า ต้องย้อนกลับไปจัดอย่างเก่า คือ จัดโรงเรียนฝึกหัดครูให้เป็นโรงเรียนประจำ ฝึกครูกัน 24 ชั่วโมง การที่นักเรียนฝึกหัดครูเป็นนักเรียนไปกลับเหมือนนักเรียนอื่น **จะเอาเวลาตรงไหนไปฝึกความเป็นครูให้แก่วางเขา** นักเรียนฝึกหัดครูนั้นจะสอนให้แต่เพียง **ความรู้ด้านวิชาการ** เพียงอย่างเดียวย่อมไม่ได้ ต้องสอนและอบรม **ความรู้ด้านวิชาครู** (วิชาการศึกษา) ให้ **ความเข้าใจ** ให้ **ทักษะ** ให้ **ทัศนคติ** และให้ **ความพอใจ** ในความเป็นครูแก่พวกเขาด้วย และที่สำคัญมากก็คือ ผู้มีอำนาจหน้าที่บริหารจัดการองค์กรการฝึกหัดครูจะต้องมีความเป็นครูอยู่ในตนเองด้วย

⁵เป็นโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งคิดจะปรับปรุงการฝึกหัดครูให้ดีขึ้น แต่โครงการนี้ขาดแผนการดำเนินงานที่ดี จึงไม่ประสบผลสำเร็จ

ข้อสังเกต

1. โรงเรียนเตรียมทหาร โรงเรียนนายร้อยทุกเหล่าทัพ โรงเรียนแพทย์บางแห่ง ยังสามารถจัดเป็นโรงเรียนประจำได้ ทำไมโรงเรียนฝึกหัดครูจึงจัดไม่ได้

2. การให้ทุนแก่นักเรียนฝึกหัดครูนั้น ในสมัยก่อนรัฐจ่ายให้แก่สถานศึกษาเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับการกินอยู่ในโรงเรียนประจำ และค่าเล่าเรียน ส่วนค่าใช้จ่ายส่วนตัวนักเรียนทุกคนจะต้องจ่ายเอง แต่ปัจจุบันเงินที่รัฐบาลให้ทุนเหมือนกับค่าจ้างให้เด็กเรียน เพราะจ่ายให้แก่**นักเรียนฝึกหัดครูโดยตรง**

สิ่งสำคัญที่จะต้องฝึกให้แก่นักเรียนฝึกหัดครู

คำว่า “ฝึก” ในที่นี้ต้องรวมถึงการศึกษาเล่าเรียนทั้งหมด ก่อนที่จะกล่าวถึงสิ่งที่จะต้องฝึกให้แก่นักเรียนฝึกหัดครู เราจะต้องยอมรับความจริงเสียก่อนว่า

1. การเป็นครูนั้น **ไม่ใช่ใครก็เป็นครูได้** การเป็นครูดีจะต้องได้รับการฝึกฝนอบรมทักษะเบื้องต้นในการเป็นครูมาเป็นอย่างดีเสียก่อน

2. การสอนเป็นทั้ง **ศาสตร์และศิลป์** ความรู้ดีแต่สอนไม่เป็น สอนเก่งแต่ไม่มีความรู้ที่จะสอน ความรู้ดีสอนเก่งแต่ควบคุมเด็กให้อยู่ในระเบียบวินัยไม่ได้ เหล่านี้เป็นครูดีไม่ได้

3. บางคนมีความ**ถนัดตามธรรมชาติ** (aptitude) ในการเป็นครู แต่ลักษณะเช่นนี้ไม่ได้มีในทุกคน บุคคลเหล่านี้เรียกกันว่า **ครูโดยกำเนิด** (born teacher) เมื่อได้ศึกษาอบรมเพียงเล็กน้อยก็เป็นครูได้ดี แต่บุคคลส่วนใหญ่จะต้องฝึกฝนอบรมเป็นอันมากจึงจะเป็นครูได้

4. การเป็นครูนั้นจะต้อง**เป็นทั้งกายและใจ**

เมื่อตัดสินใจตั้งใจจะเป็นครูแล้วจะต้อง**เป็นครูให้เป็น** **ใช่** **สักแต่ว่าเป็นครู** ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ได้เขียนกลอนชื่อ “เป็นครู” ไว้บทหนึ่งว่า

เพียงแต่สอนนั้น**ใช่**ไม่ลำบาก

เป็นครู นีลียากเป็นนักหนา

เพราะต้องใช้**ศิลป์**วิทยา

อีก**มีความเมตตา**อยู่ในใจ⁶

5. คนไทยไม่นิยมเรียนด้านการฝึกหัดครู ปีแรกที่ตั้งโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์มีผู้สมัครเข้าเรียนเพียง 3 คน ลาออกกลางคัน 2 คน ปีต่อมามีผู้เข้าเรียนอีก 3 คน พ.ศ. 2491 ทุกจังหวัดมีทุนรัฐบาลให้แก่นักเรียนที่สำเร็จชั้นมัธยมปีที่ 6 มาเรียนในโรงเรียนฝึกหัดครู ปรากฏว่าบางจังหวัดไม่มีผู้สมัครรับทุนนี้เลย⁷

ขอกล่าวถึงสิ่งที่จะต้องฝึกเป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้

1. ความรู้ ครูทุกคนจะต้องมีความรู้ดี

ปรัชญาการฝึกหัดครูครั้งเก่าก่อนยึดมั่นในสิ่งนี้ กวีเอกสุนทรภู่เขียนกลอนไว้ว่ารู้อะไรให้รู้เป็นครูเขา นั่นคือให้รู้ดีจนเป็นครูสอนคนอื่นเขาได้ ครูจะต้องมีความรู้ดีในเรื่องที่จะต้องสอน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงนิพนธ์ไว้ในพระราชนิพนธ์ **ลัดฟ้าล่าวิชาหาอาจารย์** ตอนหนึ่งว่า “อาจารย์ชี้แนะว่าข้าพเจ้าควรจะไปศึกษาประวัติศาสตร์หลักสูตรสั้น ๆ ที่อังกฤษมีอรรถาธิบายว่า **การเป็นครูควรรอบรู้กว้างขวาง** ข้าพเจ้าเห็นด้วย” ครูต้องมีความรู้ดีทั้ง **ด้านวิชาการ** และ **ด้านวิชาครู** (pedagogy) ดังนั้นสถาบันการฝึกหัดครูทั้งหลายจะต้องสร้างหลักสูตรให้ครอบคลุมเนื้อหาวิชาทั้งสองด้านนี้

⁶ ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล. **ความดีนั้นไม่ตาย.** (หน้า 111)

⁷ ดูประวัติการฝึกหัดครูในเรื่อง โรงเรียนฝึกหัดครู

2. ความเข้าใจ นอกจากนักเรียนฝึกหัดครูจะได้รับการเล่าเรียน ฝึกฝน อบรมให้มีความรู้ดี ในสองด้านดังกล่าวแล้ว จะต้องมีความเข้าใจในศาสตร์ทั้งสองนั้นด้วย

3. ทักษะ (skills) เมื่อนักเรียนฝึกหัดครูได้เรียนวิชาครูซึ่งรวมทั้งวิชาการศึกษาต่าง ๆ วิชาจิตวิทยา วิชาระเบียบวิธีสอน และอื่น ๆ แล้ว สิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งคือ **การฝึกหัดสอนที่ถูกต้อง** (การฝึกทักษะ) ซึ่งเหมือนกับการฝึกงานของวิชาชีพอื่น ๆ นั้นเอง ในตอนนี้จะต้องมีครูพี่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์ **กระบวนการการฝึกสอนเป็นสิ่งที่สำคัญมาก** วิธีสอนมีมากมายหลากหลายวิธี แต่ไม่มีวิธีสอนวิธีใดวิธีหนึ่งที่ดีที่สุดเพียงวิธีเดียว Ranold Hyman⁸ เขียนไว้ว่า “วิธีสอนต่าง ๆ ก็เหมือนเสื้อผ้าที่เราสวมใส่ มีเพียงบางชุดเท่านั้นที่เหมาะสมกับตัวเรา” ผู้เขียนเคยเขียนเรื่อง **ข้อเสนอแนะบางประการเกี่ยวกับการเลือกวิธีสอน**⁹ ในหนังสือ **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับมัธยมศึกษา** ไว้บ้างแล้ว

การฝึกสอนที่ดีและถูกต้อง จะทำให้นักเรียนฝึกหัดครูรู้จักเลือกสรรวิธีสอนที่เหมาะสมในการสอนครั้งหนึ่ง ๆ ได้

ขอยืนยันว่า เมื่อนักเรียนฝึกหัดครูมีความรู้ดีและมีความเข้าใจดี ทั้งด้านวิชาการและวิชาครูแล้ว จะทำให้นักเรียนฝึกหัดครูเหล่านั้น **คิดเป็น** จะรู้จักคิดวิเคราะห์และคิดค้นคิดแปลงปรับปรุงการสอนของตนเองได้ดีขึ้น ถ้าสามารถฝึกทักษะให้แก่ นักเรียนฝึกหัดครูได้ดังกล่าวแล้วจะทำให้เราได้ นักเรียนฝึกหัดครูที่มีคุณภาพดี ขณะเดียวกันก็ต้องยอมรับความจริงที่คนเราทุกคนต่างกัน **ตามหลัก**

ความแตกต่างระหว่างบุคคล ครูก็เหมือนกับอาชีพอื่น ๆ ย่อมมีหลายระดับหลายประเภท เหมือนดังที่ วิลเลียม เอ วาร์ด (William A. Ward) นักการศึกษาอเมริกันคนหนึ่งเขียนไว้ว่า

*The mediocre teacher tells,
The good teacher explains,
The superior teacher demonstrates.
The great teacher inspires.*

<i>ครูปานกลางเล่าแจ้ง</i>	<i>บอกไป</i>
<i>ครูที่ดีแจงใจ</i>	<i>แจ่มจำ</i>
<i>ครูดีเด่นพอใจ</i>	<i>สาธิตสั่ง สอนแล</i>
<i>ครูเยี่ยมยอดเลิศล้ำ</i>	<i>ยั้ยั้ยั้ยั้ยั้</i>

ดร.ปรีชา ธรรมมา

ถอดความเป็นร้อยกรอง

17 ม.ค. 48

ประการสำคัญก็คือ ประเทศไทยต้องการครูไทยแบบไหน และขึ้นอยู่กับว่าองค์กรการผลิตครู จะดำเนินการอย่างไรให้ได้ **ครูดีตามที่ต้องการ** นั้น นั่นคือ ขึ้นอยู่กับ **วิธีการผลิตครู** เป็นสำคัญซึ่งมีปรัชญาการฝึกหัดครูเป็นฐานรองรับ

4. ทักษะ (attitude) อาชีพครูเป็นวิชาชีพอย่างหนึ่งที่มีคุณค่า และมีเกียรติยิ่ง ในสังคมแบบวิถีไทยสมัยก่อนนั้นบุคคลที่เป็นที่ยอมรับนับถือมากที่สุดคือ ครู คนทั่วไปมีทัศนคติที่ดีต่อครูเสมอ ครูจึงจำเป็นต้องมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพของตนด้วย สถาบันฝึกหัดครูจำเป็นต้องสร้างเสริมทัศนคติที่ดีต่ออาชีพครูให้เกิดขึ้นโดยมี “แม่แบบ” ที่ดีคอยชี้แนะและจูงใจตลอดเวลา 5 ปีที่นักเรียนฝึกหัดครูศึกษาอยู่ในสถาบันฝึกหัดครู

⁸Ranold Hyman. *Way of Teaching*. p.p. 35 - 36.

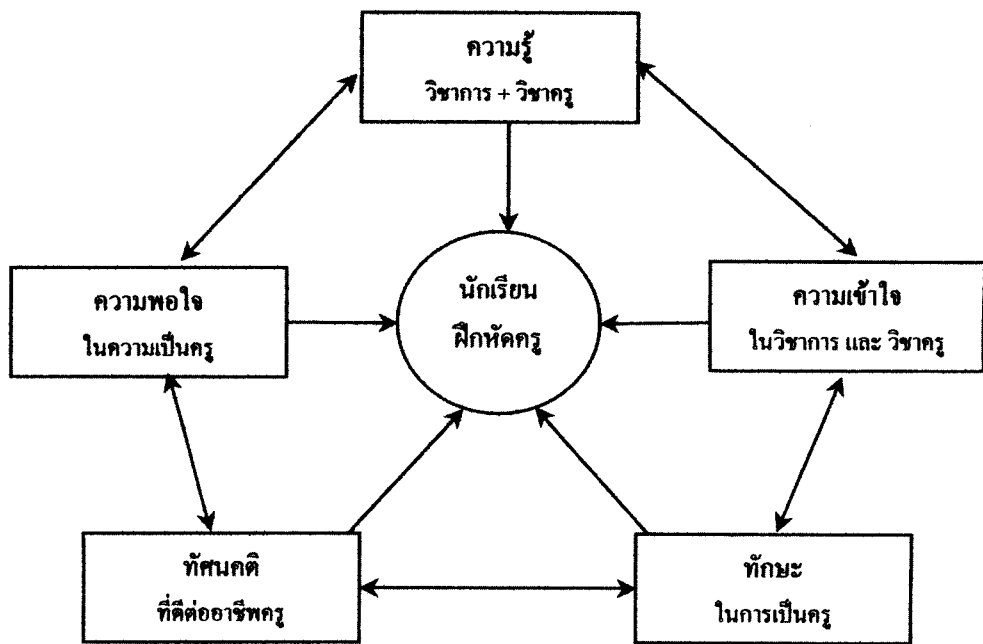
⁹วรวิทย์ วคินสรารกร. *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับมัธยมศึกษา*. (หน้า 248 - 249)

5. ความพอใจ หรือ ความซาบซึ้ง (appreciation) เมื่อนักเรียนฝึกหัดครู ได้ศึกษามีความรู้ ความเข้าใจทักษะ ทักษะที่ดีต่ออาชีพครูอย่างเพียงพอแล้ว เขาย่อมเกิดความพอใจใน

อาชีพของเขา ความเป็นครู วิทยฐานะครู ย่อมจะเกิดขึ้นตามมาจากการหลอมรวมสิ่งเหล่านั้นเข้าด้วยกัน ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและจริยธรรมของนักเรียนฝึกหัดครูแต่ละคนด้วย

แผนผังแสดงสิ่งที่ต้องฝึกให้แก่ นักเรียนฝึกหัดครู

“ทั้งหมดนี้ หลอมรวมกันแล้วจะก่อเกิดวิทยฐานะครู”

การที่จะฝึกนักเรียนฝึกหัดครูให้ได้สิ่งเหล่านี้ บุคคลสำคัญที่สุดคือ **ครูผู้ฝึก** (ครูของนักเรียนฝึกหัดครู) ทุกๆ คน ในที่นี้ผู้เขียนขอเรียกว่า **แม่แบบ** ไม่ทราบว่าจะวงการฝึกหัดครูขณะนี้แม่แบบเพียงพอหรือไม่ ถ้าแม่แบบไม่ดีก็เหมือนวลีที่ว่า “แม่ปูสอนลูกปู” ขณะที่ในวงการนี้ถูกคนส่วนใหญ่มองว่า “มีแต่คนรับจ้างสอนหนังสือ” ในการสอนและฝึกฝนอบรมให้นักเรียนฝึกหัดครูได้รับทั้งห้าประการดังกล่าวแล้วนั้น ต้องมีคนที่เสียสละทุ่มเทเพื่อการนี้โดยเฉพาะ เพราะการฝึกหัดครูต้องฝึกกันตลอด 24 ชั่วโมง

ตลอดเวลา 5 ปีที่พวกเขาศึกษาอยู่ในสถาบันฝึกหัดครู การเป็นครูทั่วๆ ไปนั้น **หนัก** อยู่แล้ว แต่การเป็นครูของนักเรียนฝึกหัดครู **ยิ่งหนัก** ขึ้นไปอีก

ตัวอย่างการจัดการฝึกหัดครูที่หลงเหลืออยู่บ้าง

การจัดการฝึกหัดครูซึ่งจัดอยู่ในปัจจุบันที่พอจะนับได้ว่าเป็นแบบอย่างได้บ้าง (แม้จะไม่สมบูรณ์แบบเต็มร้อย) ก็คือ **โครงการเพชรในตม** ของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สุขุมวิท 23 (ซอยประสานมิตร)

โครงการเพชรในตม¹⁰ เป็นโครงการร่วมระหว่าง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กับ **กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน และ กระทรวงศึกษาธิการ** โดยมีคณะศึกษาศาสตร์เป็นผู้ควบคุมดูแลและดำเนินโครงการ คณะศึกษาศาสตร์จัดสอบคัดเลือกโดยตรงจากนักเรียนที่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ใน **หมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป)** ซึ่งเปรียบเสมือนเพชรที่อยู่ในโคลนตมจากทั่วประเทศมาเข้าศึกษาต่อหลักสูตร กศ.บ. ในสาขาการประถมศึกษา จำนวนรุ่นละ 30 คน เมื่อเรียนสำเร็จตามเงื่อนไขและเกณฑ์ที่กำหนดก็จะได้รับการบรรจุแต่งตั้งเป็นครูในโรงเรียนของหมู่บ้าน อพป. ที่ตนได้รับเลือกสรรมา

จากการดำเนินโครงการที่ผ่านมานิสิตที่สำเร็จการศึกษา ได้กลับไปทำงานทั้งด้านการสอน

และการพัฒนาหมู่บ้านได้เป็นผลสำเร็จสมกับที่เป็นเพชรผ่านการเจียรไนแล้วจากคณะศึกษาศาสตร์

โครงการเพชรในตมเริ่มขึ้นในสมัยที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมควร อภัยพันธ์ เป็นคณบดี¹¹ ดำเนินการมาแล้วกว่า 20 ปี มีผู้สำเร็จการศึกษาไปแล้วกว่า 500 คน และกำลังศึกษาอยู่ประมาณ 100 คน การดำเนินงานของโครงการได้รับคำชมเชยมาตลอด นับว่าเป็นโครงการที่ประสบความสำเร็จมากโครงการหนึ่งของมหาวิทยาลัย

นิสิตเพชรในตม เป็นนิสิตอยู่ประจำในหอพักนิสิต ซึ่งตั้งอยู่ด้านหลังคณะพลศึกษา (ติดคลองแสนแสบ) หอพักแห่งนี้ได้รับความอนุเคราะห์ในการก่อสร้างจาก พล.อ. อาทิตย์ กำลังเอก อดีตผู้บัญชาการทหารสูงสุด

เพชรในตม

โครงการดีเด่นของชาติปี 2540

โครงการเพชรในตม ของคณะศึกษาศาสตร์ได้รับเลือกจากคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติให้เป็นโครงการดีเด่นของชาติ สาขาการพัฒนาสังคม (ด้านความมั่นคง) ประจำปีพุทธศักราช 2540 ซึ่งรองนายกรัฐมนตรี นายพิชัย รัตตกุล ในฐานะประธานคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติในขณะนั้น ได้นำหน่วยงานที่ได้รับการคัดเลือก เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รับพระราชทานประกาศเกียรติคุณโครงการดีเด่นของชาติ ณ พระราชวังจิตรลดารโหฐาน

¹⁰ **จากมศว. ครึ่งศตวรรษ. ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2542**

¹¹ ระหว่าง 22 ตุลาคม 2526 - 13 สิงหาคม 2530

ครูพันธุ์ใหม่

พ.ศ. 2547 กระทรวงศึกษาธิการมีโครงการผลิตครูหลักสูตร 5 ปี ซึ่งเรียกกันว่า “ครูพันธุ์ใหม่” เพื่อต้องการแก้ไขข้อบกพร่องเสื่อมโทรมในวงการศึกษารวมหมดไป นับว่าเป็นโครงการที่น่าสนใจ ได้มอบหมายให้มหาวิทยาลัยหลายแห่งช่วยกันผลิตครูพันธุ์นี้ขึ้นมา โดยให้แต่ละมหาวิทยาลัยสร้างหลักสูตรของตนเองแบบต่างคนต่างสร้าง (พฤศจิกายน 2547 หลักสูตรฝึกหัดครู 5 ปี ของบางมหาวิทยาลัยยังไม่เรียบร้อย) ผู้เขียนยังไม่ทราบว่า ครูพันธุ์ใหม่นั้นเป็นพันธุ์อะไร? แต่ไม่ว่าจะเป็นพันธุ์แท้หรือพันธุ์ทาง หรือครูพันธุ์ตัดต่อเนื้อเยื่อ (ครู G.M.O.) ก็ตาม ถ้าครูเหล่านั้นผลิตมาจากหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง มีปรัชญาที่ชัดเจน มีการสอนการฝึกฝนอบรมจากแม่แบบที่เป็นครูแท้ ก็คิดว่าผลผลิตที่ได้คงเป็น “ครูพันธุ์ดี” ได้

ข้อสำคัญ

1. รัฐมีหน่วยงานใดที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการผลิตครูโดยตรงหรือไม่ ขณะนี้ (2548) ยังมองไม่เห็น ในสำนักงานการอุดมศึกษา มีหน่วยงานย่อยที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการฝึกหัดครูโดยตรงเช่นเดียวกับสมัยก่อนหรือไม่ซึ่งมีกองการฝึกหัดครูในกรมวิสามัญศึกษา ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2497 ก็เกิดกรมการฝึกหัดครู ในกระทรวงศึกษาธิการขึ้นมารับผิดชอบงานนี้โดยตรง ถ้ามีเพียงสำนักงานการอุดมศึกษา แต่ไม่มีหน่วยย่อยรับผิดชอบงานนี้คงจะปฏิบัติงานลำบาก ถ้าปล่อยให้แต่ละคณะแต่ละมหาวิทยาลัยต่างคนต่างทำก็ไม่ทราบเหมือนกันว่าผลผลิตจะเป็นอย่างไร

2. มีปรัชญาการฝึกหัดครูชัดเจนไหม ถ้าไม่มีก็จะคว้างคว่างหาจุดที่ต้องการร่วมกันไม่ได้ การฝึกหัดครูก็จะล้มเหลวอีก

3. การฝึกหัดครูนั้น **ต้องการปริมาณ** หรือ **ต้องการคุณภาพ** ถ้าต้องการคุณภาพต้องหันกลับไปฝึกหัดครูอย่างดั้งเดิม คือ ต้องมีหอพักให้นักเรียนฝึกหัดครูเป็นนักเรียนประจำเรียนและฝึกกันตลอด 24 ชั่วโมง มีอาจารย์ประจำหอพักควบคุมดูแล อบรมปมนิสัย และเปลี่ยน “ค่าจ้างเรียน” เป็น “ทุน” จริง ๆ

4. นักเรียนฝึกหัดครู ต้องมีการฝึกสอนและฝึกงานอย่างน้อยหนึ่งภาคเรียน จะต้องมีการนิเทศก์การสอนและต้องมีโรงเรียนที่รับนักเรียนฝึกหัดครูให้ฝึกสอนด้วย ถ้าปริมาณนักเรียนฝึกหัดครูมีจำนวนมากเป็นพัน ๆ คน คงจะหาที่ฝึกสอนให้มีคุณภาพได้ยาก

5. ก่อนออกฝึกสอนนักเรียนฝึกหัดครูจะต้องออกไปดูการสอนตามโรงเรียนต่าง ๆ เป็นระยะเวลาหนึ่ง (อาจจะ 1 เดือน) เพื่อการปรับตัวประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งเพื่อฝึกงานธุรการบางอย่างที่จำเป็นเมื่อออกไปเป็นครูจริง เช่น ทำบัญชีเรียกชื่อ ทำสมุดประจำชั้น ทำแบบ ร.บ. เป็นต้น

6. การศึกษาปัจจุบันเป็น **การเรียนรู้เพื่อสอบเอาประกาศนียบัตร ไม่ใช่การเรียนรู้** นักเรียนส่วนใหญ่ไม่ว่าสาขาวิชาใด คณะใด **เรียนเพื่อสะสมหน่วยกิต** เท่านั้น พอสะสมหน่วยกิตได้ครบตามที่หลักสูตรกำหนดก็สำเร็จการศึกษาระดับนั้น ๆ แต่นักเรียนฝึกหัดครูจะต้อง **ไม่เพียงแต่สะสมหน่วยกิต ต้องสะสมความรู้** ด้วย เพราะฉะนั้นอาจารย์ผู้สอนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องฝึกฝนให้นักเรียนฝึกหัดครูเป็นผู้ชอบอ่าน (ต่อไปอาจเป็นนักอ่านก็ได้) ถ้าครูไม่เป็นคนชอบอ่านหนังสือจะไปสอนลูกศิษย์ให้ชอบอ่านได้อย่างไร การอ่านมากเท่านั้นที่จะทำให้ทุกคน มีความรู้ ทันโลก ทันวิชาการ ทันสมัย และ ทันคน

ข้อชวนคิด

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์เป็นพระธรรมปิฎก เขียนไว้ในหนังสือเล่มเล็กๆ ชื่อ **รัฐกับพระพุทธศาสนาถึงเวลาชำระล้างหรือยัง** ตอนหนึ่งกล่าวว่า “ผู้รับผิดชอบการพระศาสนาหรือกิจการบ้านเมืองไม่ว่าจะเป็นผู้นำ ผู้บริหาร หรือมีฐานะใดๆ ก็ตาม **จะต้องเข้าถึงพื้นฐานของไทยและจะต้องไล่ทันความคิดและสถานการณ์ร่วมสมัย จึงจะทำหน้าที่ให้เป็นผลดีได้** ถ้าไม่เข้าถึงพื้นฐานของไทย ไล่ไม่ทันความคิดและสภาพปัญหาปัจจุบันแล้ว ก็แทบไม่มีหวังเลยว่าจะสามารถแก้ปัญหาหรือสามารถนำกิจกรรมส่วนรวมให้ดำเนินไปได้ด้วยดี คนที่เรียกว่ามีการศึกษาจำนวนมากในปัจจุบันก็อาจเห็นได้ว่าการที่ไม่ได้รับการศึกษาชนิดที่ช่วยให้เข้าถึงพื้นฐานไทยนั่นเองพวกหนึ่งก็ก้าวไปอยู่ในฐานะผู้รับผิดชอบกิจการบ้านเมืองชนิดที่ไม่สามารถเข้าใจไม่อาจแก้ไขปัญหา

สังคมทางศาสนาได้ บางพวกก็เจริญก้าวหน้าไปเข้าสังกัดลัทธิที่แม้เขาจะปรับปรุงพระพุทธศาสนาให้คลาดเคลื่อนไปจากหลักการที่แท้จริงก็ยังไม่หลงไปตาม” อ่านแล้วคิดถึงเรื่องการฝึกหัดครู แม้ว่าท่านพูดเรื่องศาสนา แต่เรื่องการศึกษาก็คล้ายกัน ท่านกล่าวต่อไปอย่างน่าฟังว่า “ครั้นถึงคราวที่ต้องการปรับปรุง จะต้องมีการปรับปรุง 2 ชั้น ทั้งปรับปรุงแก้สภาพเสื่อมโทรม ทั้งต้องปรับปรุงการปรับปรุงที่ผิดด้วย”

จากคอลัมน์เกี่ยวกับ“เอื้ออาทร”ในเดลินิวส์ ฉบับวันที่ 29 พฤศจิกายน 2547 ตอนหนึ่ง นายฉลองภพ สุสังกรกาญจน์ ประธานสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทยกล่าวว่า “ระบบการศึกษาของไทยเข้าใกล้จุดวิกฤตเต็มทีแล้วเพราะทุกสถาบันมุ่งเน้น **ผลิตใบปริญญาจนเผื่อแต่ไม่ได้คำนึงถึงคุณภาพ** หากปล่อยให้เป็นอย่างนี้ต่อไป จะเป็นผลเสียอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจไทย” และเป็นผลเสียต่อ **การฝึกหัดครูไทยด้วย**

วรวิทย์ วสันตราการ

บรรณานุกรม

- กรมการฝึกหัดครู. **รายงานการสัมมนาเรื่องการฝึกหัดครู**. พ.ศ. 2520 (อัดสำเนา)
เกษม วัฒนชัย. “การผลิตครูแนวใหม่,” **วารสารศูนย์ศึกษา**. 49(2) ; ตุลาคม 2547.
- สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. **ลัดฟ้าล่าวิชาหาอาจารย์**. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์
พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด, 2534.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **รู้จักพระพุทธศาสนาถึงเวลาชำระล้างหรือยัง**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม,
2539.
- ปิ่น มาลากุล, มล. ; **ความดั้นไม่ตาย**. กรุงเทพฯ : โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา จัดพิมพ์, 2544.
- วรวิทย์ วัฒนสรากร. **การศึกษาของไทย**. ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : บริษัทสารมวลชน, 2519.
- _____. **การศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พ.ว.), 2546.
- _____. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา**. กรุงเทพฯ : พัฒนาศึกษา, 2544.
- _____. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับมัธยมศึกษา**. กรุงเทพฯ : โครงการผลิตตำราและคำสอนมหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ, 2520.
- คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. **3 ยุคของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**. สารานุกรม
ศึกษาศาสตร์ ฉบับรวมเล่มเฉพาะเรื่อง อันดับ 1 กรุงเทพฯ : พัฒนาศึกษา, 2543.
- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. **มศว.ครึ่งศตวรรษ**. ปีที่ 2 ฉบับที่ 3, พ.ศ. 2542.
- Hyman, Ranold. **Ways of Teaching**. Philadelphia : Lippincott Book Co, 1970.
- Kim, Eugene C. & Kellough, Richard D. **A Resource Guide for Secondary School Teaching**.
New York : Macmillan Co. Inc., 1974.
- Morrison, A. and McIntyre, D. **Teachers and Teaching**. Manchester : The Phillips Park Press,
1975.